

Big Tech is watching you

'Welke boodschappen we doen, waar we lopen en rijden, wat we lezen, schrijven en met wie we bellen, ons energiegebruik, onze gezondheidsgegevens, schoolresultaten en werkprestaties: de groeiende hoeveelheid data die over ons wordt verzameld en opgeslagen, is als een sneeuwbal die van een berg naar beneden rolt en alsmat groter wordt. En deze schijnbaar onstuitbare sneeuwbal heeft al jarenlang de wind in de rug.'

Job de Haan

Het is een sombere constatering in het boek 'Datamacht en Tegenkracht' van Kathalijne Buitenweg, oud-vice-fractievoorzitter van GroenLinks in de Tweede Kamer. Maar zij gebruikt het als opmaat voor haar overtuiging dat die sneeuwbal wel degelijk te stuiten valt. Job de Haan sprak met haar.

Kathalijne Buitenweg: 'Schending van de privacy wordt over het algemeen gezien als een individuele aangelegenheid, maar het is juist een publiek goed, dat ons allemaal raakt. Jij kunt zelf beslissen dat je je eigen gegevens, bijvoorbeeld via cookies, afstaat maar als heel veel mensen dat doen, kunnen er profielen gemaakt worden waarlangs iedereen wordt afgemeten.

'De consequentie is dat we onvrij worden'

Het gevolg is dat we kunnen worden gemanipuleerd in ons koopgedrag, maar zelfs in het stemhokje waarmee ons publieke recht op vrije verkiezingen wordt aangetast.'

Waarom zou de gemiddelde consument zich daar druk over

maken als hij zoveel profijt heeft van het opgeven van zijn persoonsgegevens?

'Omdat de consequentie is dat wij onvrij worden, doordat de macht van de techbedrijven steeds groter wordt, maar ook de macht van de overheid

die via algoritmes van onze gegevens besluiten kan nemen die voor de buitenwereld ondoorgroendelijk zijn. We moeten dit dus niet aan individuen overlaten maar juist wetgeving maken om ervoor te zorgen dat de burger niet zomaar al die persoonsgegevens afstaat.'

Nu opereren die techbedrijven wereldwijd en grensoverschrijdend en bepalen daarmee ook hun eigen regels. Overheden staan daarmee permanent op achterstand om die macht in te perken.

'Dat is ook altijd de redenering van die bedrijven: de technologie gaat zo snel, dat valt wettelijk niet bij te benen of te reguleren en zorgt er alleen maar voor dat dit ten koste gaat van onze innovatiekracht. Door dat argument hebben politici zich dan ook jarenlang opzij laten zetten, waardoor er zo weinig geregeld is. Dat is onacceptabel. Het klopt dat de ontwikkelingen razendsnel gaan en daarom is het ook van belang dat er nu een Kamercommissie Digitale Zaken van de grond komt waarin spe-

Kathalijne Buitenweg over de macht van data

Kathalijne Buitenweg (1970) studeerde Europese Studies en Amerikanistiek en promoveerde in Europees recht aan de Universiteit van Amsterdam. Buitenweg was tussen 1999 en 2009 Europarlementariër voor GroenLinks. Tussen maart 2017 en maart 2021 was ze Tweede Kamerlid en vice-fractievoorzitter. In de Kamer hield ze zich onder andere bezig met politiek, veiligheid en justitie. Sinds 1 juni is ze Staatsraad in de afdeling advisering van de Raad van State.

Foto: Maarten Kools

techbedrijven totaal afhankelijk zijn.

'We hebben inderdaad onvoldoende geïnvesteerd in de Europese bedrijven en dat uit handen gegeven. Dat is ook de reden waarom ik mij scherp verzet heb tegen de aanbesteding over 5G bij Chinese bedrijven. Wij zouden juist moeten investeren in Nokia en Ericsson die dat ook aan de man willen brengen. Als wij Europese giganten opbouwen, kunnen we ook zelf de standaarden bepalen.'

Intussen bouwt Google twee enorme datacenters in ons land, terwijl de daar verzamelde data vallen onder de Amerikaanse jurisdictie en niet onder die van Nederland of van Europa.

'Dat klopt en daarom zijn er door Frankrijk en Duitsland initiatieven genomen zoals GAIA-X om een efficiënte en betrouwbare datastructuur voor de EU te ontwikkelen, want tot nu toe zijn er bijvoorbeeld alleen nog maar Amerikaanse en Chinese clouddiensten op de markt. Dat moet omgedraaid worden door een Europese cloud die niet meer hoeft te voldoen aan de veel te privacy schendende eisen van de *Patriot Act* in de VS, die na de aanslagen op 11 september in werking trad. Er zijn allerlei manieren om in te breken op die Amerikaanse overmacht. Zo zie je nu al door de zogeheten Digital Services Act, uitgewerkt door de

Europese Commissie, die het mogelijk maakt dat die grote techbedrijven gedwongen worden om op te splitsen.'

Een van de kernpunten in je boek is de waarschuwing tegen het 'surveillance-kapitalisme'. Welke dreiging gaat daar vanuit?

'Als het over data gaat zijn wij, de consumenten, 'het nieuwe goud' zoals dat in die kringen heet. Zodra wij met onze telefoons of laptops aan de gang gaan en tussendoor overal automatisch op de accept-button klikken, geven wij enorm veel van onszelf prijs. Die data wordt gebruikt om te voorspellen wat jouw behoeften zijn en hoe jij je gaat gedragen. Het ultieme doel dat die bedrijven willen bereiken is dat zij op die voorspellingen kunnen anticiperen en inspelen. Dat 'inspelen' is een eufemisme voor manipuleren. Stel dat ik wil afvallen en dat af te lezen is aan mijn bewegingen via Google, dan word ik steeds meer in die hoek gemanipuleerd via advertenties. Omdat zoiets massaal gebeurt en er steeds preciezere profielen kunnen worden gemaakt van wie we zijn, kan er steeds beter aan onze angsten (verkiezingen) en verlangens (producten) geappelleerd worden.'

Maar hoe bereik je met die boodschap de internetsurfer die verwend is, van gemak houdt en

Lees verder
op pagina 22

dus ongemerkt te manipuleren is?

'Dat is inderdaad een probleem. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat mensen bereid zijn om hun sms'jes, apps, vingerafdrukken, locatiegegevens enzovoorts af te geven als ze daar 25 dollar per maand mee zouden verdienen. Een Amerikaans

indertijd ook en met mij GroenLinks. Maar ik ben daarin opgeschoven, omdat de maatschappelijke effecten van die massale aanmaak van profielen te groot zijn. Dat ook overheden die profielen maken en iedereen langs een bepaalde meetlat leggen.'

de sociale tweedeling. Dat moeten we opvangen door transparantie, door veel meer controles op die algoritmes, maar ook door te zorgen dat mensen altijd de laatste beslissing nemen. Daar horen in het bijzonder ook de ambtenaren bij die daartoe moeten worden opgeroepen en

'Technologie is niet neutraal en bevat altijd bepaalde aannames'

experiment uit 2015 bevestigt dat zogeheten 'geïnformeerde toestemming' maar al te vaak een fabeltje is. In het experiment werd aan 543 studenten gevraagd om lid te worden van een nieuw sociaal netwerk, Namedrop. In de gebruiksvoorwaarden stond dat hun eerstgeboren kind eigendom zou worden van Namedrop. Maar liefst 98 procent van de studenten zag deze voorwaarde over het hoofd; 93 procent ging akkoord met de gebruiksvoorwaarden. Dat internetgebruikers weloverwogen toestemming geven, zo concluderen de onderzoekers, is de grootste leugen op het internet.'

Onlangs is er in de Tweede Kamer een wetsvoorstel ingediend waarin het afgeven van persoonsgegevens gelijk wordt gesteld met een geldelijke tegenprestatie. Wat vind je daarvan?

'Dat is een heel kwalijke zaak. De gedachte daarachter is dat de app-producenten en techbedrijven sowieso aan onze data verdienen en dat we dat geld dan eigenlijk zelf zouden moeten krijgen. Men redeneert: jij bent de eigenaar van jouw data, dan mag je dat ook verkopen en moet je er geld voor krijgen. Met andere woorden: ik ben een autonoom persoon, ik bepaal wat er met mijn data gebeurt, als ik dat wil verpatsen dan mag dat. Dat vond ik

Aan de ene kant vind je dat politici met wetgeving dit dus aan banden moeten leggen, aan de andere kant heeft de overheid er belang bij om te weten hoe de profielen van hun burgers eruit zien.

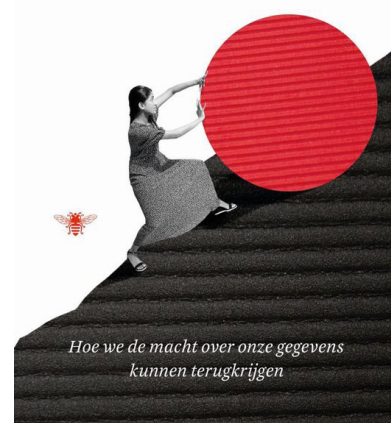
'Dat is inderdaad een dilemma. Zo is er de keerzijde van het op grote schaal verzamelen van data, bijvoorbeeld via Cambridge Analytics. Dit heeft er mede voor gezorgd dat de Brexit er kwam en Trump werd gekozen. Zie ook het schandaal rond de kinderopvangtoeslag. Tegelijkertijd zien we een stormachtige ontwikkeling die al die profielen mogelijk maakt, als nooit tevoren. Bovendien is er een trend gaande dat burgers steeds meer van hun overheid verwachten, dat die preventief ingrijpt, wie in de sociale problemen gaan komen, die veiligheid moet garanderen, kortom liefst voor een risicovrije samenleving zal zorgen. Die bewegingen werken tegen elkaar in. Daar moeten we het volgende tegenover stellen.

Ten eerste een realistischer beeld van de keerzijde van digitalisering. Er heerst toch heel erg het beeld dat meer data leidt tot betere besluitvorming, dat computers objectiever zijn dan mensen. Maar technologie is niet neutraal, zij bevat altijd bepaalde aannames. Dat kan discriminatie met zich meebrengen en vergroting van

daarin gesteund.

Ten slotte: het is de taak van de politiek om voor wetgeving te zorgen dat het inderdaad voor iedereen moeilijker wordt om ongelimiteerd persoonsdata af te staan.'

Kathalijne Buitenweg
Datamacht en tegenkracht

Datamacht en tegenkracht. Hoe we de macht over onze gegevens kunnen terugkrijgen, door Kathalijne Buitenweg. Uitgever: De Bezige Bij, 2021.

NAAR EEN WAARDEGEDREVEN, PROGRESSIEVE POLITIEK

Symposium 30-jarig jubileum van De Linker Wang

Over het symposium bij de viering van het 30-jarig jubileum van De Linker Wang, werkgroep voor religie en levensbeschouwing binnen GroenLinks, dat plaatsvindt op zaterdag 13 november in Utrecht.

Job de Haan

Zolang het begrip politiek bestaat, vanaf de Griekse oudheid, wordt het bijna altijd in één adem genoemd met het woord 'crisis'. De periode na de laatste Tweede Kamerverkiezingen is daar niet alleen geen uitzondering op, maar een levend bewijs. De balans: een record aantal van zeventien, en later negentien partijen in het parlement. En in het

greep op de samenleving heeft verloren. De politieke partijen zijn geen broedplaatsen meer van ideeën en vertolkers daarvan naar beleid ten behoeve van de burger. Het zijn marketingmachines geworden, die kiezers benaderen als consumenten en hen voor zich proberen te winnen met al dan niet gelikte reclames op de diverse digitale platforms.

Is dit een zuiver staaltje 'politics bashing' dat het altijd goed doet bij verjaardagspartijen en aan de borreltafel? Wordt voor het gemak niet vergeten aan wat voor pandemische crisis de hele wereld zich aan het ontworstelen is? Hebben kabinet en Kamer niet hun uiterste best gedaan om aan de behoeften en verlangens van de burgers tegemoet te komen, door ongeëvenaard met geld te smijten, in de hoop dat geluk en welzijn samen oplopen met de miljarden euro's die in de economie worden gepompt?

Integendeel, hier is geen sprake van 'bashing'. Politiek Den Haag had kunnen weten dat bij burgers andere prioriteiten

Eén stem: 'We hebben een tijd gehad waarin morele overwegingen gewoon *not done* waren. Hoe laatdunkend werd er gedaan over een pleidooi voor normen en waarden; allemaal spruitjesgeur. En als het dan zo nodig moest, dan wel graag achter de voordeur. Die overwegingen moet je juist wél inbrengen in het maatschappelijke debat. Niet om er je gelijk mee te halen, maar om te voorkomen dat het publiek domein leeg blijft. Anders rest alleen efficiency als criterium en wordt alles technocratisch.'

En een andere stem: 'Alles in onze tijd is gericht op het verhogen van de consumptie, het verhogen van de productie vanwege de winsten en het rendement. We leven in een louter vereconomiseerde samenleving, waar economische groei voor al het andere gaat. Wij hebben een heilig geloof in groei, in altijd meer, altijd groter, altijd hoger, altijd sneller. Het gaat om de strijd tegen de accumulatie van het kapitaal, inclusief de vernietiging van de grondstoffen, de vervuiling van de aarde, de verarming van het grootste deel van de wereldbevolking. De opeenstapeling van

Politiek Den Haag had kunnen weten dat bij burgers andere prioriteiten leven.

centrum van de macht tekent zich een ideologisch sinkhole af, dat zich voor 17 maart al aandiende toen zijn vertegenwoordigers de kiezer voor zich trachten te winnen met leuzen als: 'Nu doorpakken' (CDA), 'Nieuw leiderschap' (D66) en 'Rutte, Rutte, Rutte, Rutte' (VVD). Middenpartijen die in de leegte staren, aan de rand van het spectrum de populistische met hun sleetse slogans samen met de talrijke one-issue partijen en daartussen de oppositionele verliezers PvdA, GroenLinks en SP.

Wie met een helikopterblik 'Den Haag' overziet, constateert dat de politiek de

leven. Al eerder, maar voor het laatst in een representatieve enquête van I&O Research, blijkt wat voor hen de belangrijkste politieke thema's zijn. Op plaats één, niet verwonderlijk: gezondheid. Maar op twee: 'waarden en normen' en, ex aequo, een 'betrouwbare overheid'. Waar de politiek in meerderheid bezig was om de coronacrisis met draconische economische maatregelen te bestrijden, had 'de burger' heel andere, meer existentiële zorgen.

Daarover willen wij op het symposium denkers en duiders aan het woord laten.

het geld en het vermogen in een paar duizend handen en hoe dat alles zal leiden tot ontwrichting van het maatschappelijk bestel in termen van depressiviteit, vereenzaming en sociaal en economisch onrecht.'

De voorbereidingen van het symposium zijn in volle gang, na de zomer volgt nadere informatie.

Job de Haan is bestuurslid van De Linker Wang